

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У СЕРЕДНІХ ШКОЛАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА АГРАРНИЙ ПРОФІЛЬ

Оксана Пономаренко

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних
та агробіологічних спеціальностей,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)
email: [kseniaponomar74@gmail.com](mailto:kсениaponomar74@gmail.com)

METHODS OF CONDUCTING VOCATIONAL GUIDANCE IN SECONDARY SCHOOLS OF GREAT BRITAIN WITH THE FOCUS ON AGRARIAN PROFILE

Oksana Ponomarenko

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Department of English for Technical
and Agrobiological Specialties,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

Розглядаються питання методики проведення профорієнтаційної роботи у середніх школах Великої Британії з орієнтацією на аграрний профіль на всіх етапах розвитку особистості. Систематична профорієнтаційна робота є основою підготовки кваліфікованих спеціалістів аграрного профілю.

Ключові слова: профорієнтаційна робота; професія; метод; форма; структура; середній заклад освіти; учень; особистість.

The questions of the method of conducting vocational guidance in secondary schools of Great Britain with the focus on agrarian profile at all stages of personality development are considered. The systematic vocational guidance work is the basis for the training of qualified specialists in the agricultural sector.

Key words: vocational guidance; profession; method; form; pedagogical conditions; structure; secondary school; pupil; person.

Постановка проблеми. Професійна орієнтація у британських середніх школах наразі відіграє ключову роль у процесі досягнення соціальної мобільності молоді та розвитку ринку праці, сприяння трансформаційним процесам сучасної освітньої системи країни. У цьому контексті відбувається переосмислення ролі і завдань профорієнтаційної роботи у середніх навчальних закладах Великої Британії: від надання допомоги учням у виборі професії чи навчального курсу до забезпечення їх комплексом глибших професійних управлінських навичок і кваліфікацій, надання умінь планувати власне майбутнє та приймати відповідні конструктивні рішення.

Оскільки профорієнтаційна програма є інтегративною частиною загального навчального плану середньої школи, вона тісно пов'язана з основними галузями наукового пізнання: психологією, соціологією, економікою праці тощо. Профорієнтаційний вплив на школярів Великої Британії здійснюється систематично і планово протягом усього терміну їхнього навчання. Ця особливість передбачає послідовне виконання скоординованих дій між учителями, класними керівниками, адміністрацією середнього навчального закладу, батьками та відповідними організаціями та підприємствами, причому така співпраця базується на диференційованому підході у процесі управління професійним самовизначенням школярів із використанням ряду традиційних та інноваційних форм і методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел, інтернет-ресурсів, академічних і профорієнтаційних програм засвідчив факт використання фахівцями практично

тотожних форм і методів у процесі реалізації профорієнтаційної роботи на всіх вікових етапах у середніх школах і навчальних закладах подальшої освіти Великої Британії.

Постановка завдання. Мета статті полягає в розкритті ефективних методів та форм, способів та видів профорієнтаційної роботи у середніх закладах Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що *методи профорієнтації* – це способи колективної діяльності вчителя й учнів, що зумовлюють обов'язкове досягнення мети – підготовку школярів до «усвідомленого та обґрунтованого професійного самовизначення [1]». При виборі методів профорієнтаційної роботи провипинні враховуватися особливості її змісту та методики проведення на різних рівнях і вікових стадіях навчальної діяльності учнів, час, відведений на реалізацію профорієнтації, вікові особливості розвитку учнів, рівень їхніх здібностей, освіченості, вихованості, матеріально-технічна база навчального закладу, теоретико-практична та методична підготовка вчителя (профконсультанта).

Структурно методи профорієнтації розділені нами на такі:

- 1) *пояснювально-ілюстративні методи* (повідомлення вчителями-предметниками інформації профорієнтаційного характеру, бесіди, вікторини, тематичні вечори, усні журнали на орієнтовну тематику «Ким бути?», «Що я знаю про цю професію?», «Як правильно вибрати професію?», відвідування учнями підприємств і професійних навчальних закладів, спілкування з представниками різних професій, зустрічі з випускниками школи, професіограми (стислий опис професій), опрацювання тематично-довідкової літератури, інформаційно-пошукові системи, професійна реклама та агітація, екскурсії школярів на відповідні виробництва та до вищих навчальних закладів, зустрічі зі спеціалістами певних галузей, пізнавальні та просвітницькі лекції, тематика яких пов'язана з майбутнім самовизначенням учнів, профорієнтаційні уроки як систематизовані заняття, навчальні фільми та відеофільми, використання засобів масової інформації, проведення «ярмарків професій»);
- 2) *імітаційно-ігрові методи* (ділові ігри, рольові ігри, аналіз ситуацій професійного вибору, імітаційне моделювання, диспути, практика на підприємствах та в організаціях тощо);
- 3) *діагностичні методи* (бесіди-інтерв'ю відкритого та закритого типу, опитувальники професійної мотивації, опитувальники професійних здібностей, проєктивні особистісні тести, тренінгові та ігрові ситуації, спостереження, індивідуальне та групове консультування з питань майбутнього самовизначення підлітків у професії, анкетування, узагальнення незалежних характеристик, аналіз результатів діяльності учнів тощо).

Зазначимо, що *форми профорієнтаційної роботи* – це засоби, за допомогою яких здійснюється професійна освіта й виховання школярів. Загалом форми профорієнтації залежно від кількості учнів поділяються на *колективні* та *індивідуальні*. *Колективні форми* профорієнтації передбачають діяльність вихованців у групі чи колективі: проведення зустрічей зі спеціалістами, профорієнтаційних екскурсій, виконання учнями творчих завдань, пов'язаних зі світом професій тощо. Такі форми професійної орієнтації старшокласників стимулюють їхню активність, уяву, «сприяють позитивному ставленню до профорієнтаційних занять, активізують їхню інтелектуальну сферу, підвищують ефективність засвоєння профорієнтаційного матеріалу [3]».

Водночас *індивідуальні форми* профорієнтації – це взаємодія учня та вчителя в індивідуальному порядку (бесіда тет-а-тет, виконання учнем тестових завдань в окремий, зручний для нього час тощо). Учень має змогу повністю «розкритися», що дозволить профконсультантові ґрунтовно підійти до роботи з окремо взятим учнем і всебічно дослідити питання його майбутнього професійного самовизначення.

Окремо виділяють *активні* та *пасивні* форми профорієнтаційної роботи. До *перших* відносять зустрічі зі спеціалістами, бесіди про професії, проведення тематичних вечорів, відвідування

підприємств, організацій, виступи фахівців, учених, співпраця школи та вищого навчального закладу, участь дітей у роботі гуртків за інтересами, заняття у цехах на підприємствах, консультація з майстрами підприємства чи професійного навчального закладу, вивчення спеціальної літератури.

До *другої групи* входить авторитет і вплив батьків, родичів, друзів, випадкові фактори тощо. Зазначимо, що фактори впливу на вибір старшокласником майбутньої професії значно варіюються і можуть включати в себе як родинне виховання та сімейні традиції – спадкове наслідування професій батьків, заохочення (засудження) ними інтересів, нахилів і захоплень власних дітей, приклад друзів (часто учні вибирають той чи інший навчальний заклад «за компанію» з друзями, самостійно не визначивши власний шлях), ґрунтовне інформування учнів учителями стосовно обраної професії, так і статево-рольові стереотипи (вважається, що хлопці більш схильні до технічних спеціальностей, водночас дівчата віддають перевагу гуманітарній або обслуговуючій сферам; окрім того, у сьогоденні значно зріс престиж окремих професій і практично повністю знівельовалося значення інших) та розумові здібності й особистісні якості майбутніх фахівців (інтелект, здібності, інтерес, мотивація, зацікавленість справою – ці основні чинники сприяють досягненню молодим поколінням власної мети).

Зазначимо, що практична реалізація профорієнтаційної роботи продовжується і в коледжах подальшої освіти Великої Британії та здійснюється шляхом залучення студентів віком до 19 років до опанування відповідних програм кар'єрного спрямування та у консультаційних центрах (наприклад, Служба наставництва у Writtle College [4]).

З 2004 р. у змісті профорієнтаційної роботи, що реалізується у середніх школах Великої Британії, передбачені можливості учнів для навчання через практичну діяльність (йдеться, наприклад, про проходження ними короткотермінових практик), отримання інформації про кар'єрні можливості, навчання з метою працевлаштування (опанування навичок підприємництва та працевлаштування через участь у діяльності благодійної організації Великої Британії «Молоде підприємство») [5].

Так, «Молоде підприємство» – найбільша у Великій Британії добродійна освітня організація, члени якої допомагають молоді реалізовуватися у середовищі бізнесу і підприємництва в ігровому режимі та ситуаціях імітаційного моделювання [6].

У цьому контексті вкажемо, що *ігрові методи* та *методи імітаційного моделювання* як одні з найбільш поширених активних методів профорієнтаційної роботи стимулюють учнів до самовизначення, створюють необхідні для них умови максимального наближення до різних виробничих процесів і ситуацій, сприяють формуванню власного майбутнього професійного вибору. *Ділова гра (профорієнтаційна, проектна гра)* як форма імітаційного прийняття молоддю рішень відображає рольову реалізацію таких ситуацій і проектів професійного орієнтування, як прийом на роботу (співбесіда з роботодавцем), відкриття фірми чи компанії та управління нею, вирішення кадрових питань, налагодження соціальних зв'язків, що сприяє теоретичній та практичній підготовці фахівця, побудові реальної дійсності, досягнення конкретних завдань, опанування навичками «...з наукової організації праці, її обліку, контролю і нормування, розподілу заробітної плати, закріплення робочих місць за робітниками залежно від предметів, засобів умов праці [2]».

Різнорівневі навчальні програми (для учнів молодшої школи, середніх шкіл і університетів), розроблені спільнотою «Молоде підприємство» за принципом «вчитися на власному досвіді» (learning by doing), спрямовані на забезпечення молоді ключовими навичками, необхідними для їхньої успішної професійної реалізації, – робота в команді, практичне мислення, точність і пунктуальність, бізнес-поведінка тощо. Всі спеціальні програми, впроваджені у навчальні плани середніх шкіл, поділяються на 2 групи:

1) аудиторні (академічні) програми, зміст яких передбачає швидке опанування учнями основними навичками, необхідними для працевлаштування у перспективі;

2) програми компанії, за якими можлива реалізація практичного проекту – заснування і функціонування протягом року реальної фірми під керівництвом і наглядом бізнес-консультанта з організації «Молоде підприємство».

Програма «Підприємство в дії» (Enterprise in Action) для учнів 11-16 років складається з семи занять, які можуть проводитися інтенсивно, у дводенний термін, або тривати протягом семи тижнів. Її зміст передбачає планування і розробку учнями бізнес-продукту, його просування на ринок, використання методу імітаційного моделювання, спеціальних інтернет-інструментів із метою створення та подолання уявних напружень на ринку, що можуть перешкоджати ефективному функціонуванню фірми. Таким чином, в ігровому середовищі учні отримують ключові знання бізнес-концепцій, вчать мислити творчо, нестандартно, вести бізнес-перемовини, приймати важливі рішення та відповідати за них, управляти можливими ризиками та адекватно на них реагувати, розвивають навички ведення реального бізнесу [7].

Зміст програми «Особиста економіка» (для учнів 12-16 років) спрямований в ігровій формі навчити підлітків управляти коштами, навчити користуватися кредитними картками та чековими книжками, усвідомити їхню роль як споживачів, платників податків, інвесторів і позичальників у суспільному житті та функціонуванні економіки. Реалізація цієї програми передбачає два варіанти: п'ять щотижневих годинних семінарів або інтенсивні одно- і дводенні семінари [8].

Ще одна програма під назвою «Виявити ваші приховані таланти» демонструє той факт, що освіта є ключовим компонентом реального досягнення підлітками майбутніх кар'єрних успіхів. Протягом опанування цієї програми учні в ігровій формі вчать бюджетуванню власних витрат, вивчають переваги і недоліки процесу продовження навчання або професійної підготовки тощо [9].

«Проектний бізнес» (Project Business) – спеціальна програма для учнів віком 13-17 років, розроблена добродійною організацією «Молоде підприємство». Учні, навчаючись за цією шеститижневою програмою протягом 5-6 годин / день, мають змогу, співпрацюючи з представниками місцевих компаній, залучених до спільної реалізації програми, спробувати власні сили у веденні малого бізнесу, досліджують вплив свого бізнесу на інвесторів, клієнтів, співробітників і загалом на суспільство. Ця програма підтримує національну програму у таких напрямках, як підприємство, кар'єра, практичне навчання, економічний добробут і фінансові можливості, громадянство, особисте навчання і навички мислення, математика і англійська мова [10].

Профорієнтаційний напрям програм, розроблених «Молодим підприємством», простежується і в ряді семінарів і майстер-класів, що проводяться за участю представників бізнесових структур. Використання презентацій в інтерактивних навчальних заняттях, проведення дискусій, діалогів, обговорення теми підприємництва з досвідченими бізнесменами сприяють визначенню в молоді ключових особистісних якостей, умінь і навичок, необхідних для успішного відкриття та ведення бізнесу, окресленню власних кар'єрних перспектив. Такі семінари та майстер-класи дають учням 13-17 років змогу зрозуміти, окрім усього, з чим пов'язане заснування власного бізнесу та усвідомити важливість певного практичного досвіду у цій справі [4].

«Програма компанії» (Company Programme) функціонує з 1963 р. Окрім забезпечення теоретико-практичних аспектів навчання відповідно до державного навчального плану, вона сприяє підвищенню рівня ключових навичок, необхідних для працевлаштування та реалізації підприємницьких можливостей молоді (робота в команді, лідерство, комунікабельність, креативність). Програма має такі основні особливості: її реалізація у структурі навчальних занять школи або ж у позанавчальний час, підтримка ряду професійних кваліфікацій і вступу на навчання до університетів,

забезпечення комплексними допоміжними матеріалами, наявність спеціального веб-сайту під назвою «Програма компанії он-лайн», де розміщено інноваційний набір бізнес-засобів і рекомендацій [6].

Згідно з програмою, учні беруть на себе відповідальність за створення і ведення власної бізнес-компанії у реальному контексті, вчать долати ризики, невизначеність та зміни в реальному бізнес-середовищі, таким чином, формують власні уявлення про світ праці та бізнес на громадських засадах. Вони попадають у такі ситуації, де необхідно діяти професійно, наприклад, у роботі з постачальниками, при проведенні перемовин тощо. Такий досвід у подальшому можна застосовувати і в процесі виконання шкільних наукових досліджень та планування кар'єрних кроків після досягнення 16 років.

Учителі математики обговорюють з учнями питання національної економіки, бюджету, цін, заробітної плати, проводять виробничі ігри, пов'язані з різними розрахунками підприємств і фірм, дають учням вправи на статистичні розрахунки, які стосуються місцевої робочої сили, витрат на освіту і професійну орієнтацію, тобто намагаються наблизити уроки до реалій життя, показують, яким чином конкретні математичні формули та дії застосовуються в певних професіях.

Комплексна середня освіта – не лише знання з предметних галузей навчального плану, але також навички самостійного навчання, необхідні для ефективного реалізації у світі праці – забезпечується у сільському технологічному коледжі Arthur Mellows (Arthur Mellows Village College). Оскільки у сучасних реаліях технологія, наука та економіка наразі швидко розвиваються, молодь усе більше потребує опанування професійних навичок, необхідних для застосування у практичному середовищі. Навчальна програма коледжу структурована з урахуванням вимог Державної навчальної програми, місцевих органів влади, потреб роботодавців, коледжів та університетів, що й зумовлює специфіку проведення тут профорієнтаційної роботи. Таким чином, у цьому коледжі підтримується реалізація досліджень та інновацій із різних галузей навчального плану, особливо з математики, природничої науки та технології [7].

Протягом 10-11 рр. навчання учні можуть вивчати предмети на отримання свідоцтва про загальну освіту (General Certificate of Secondary Education), опанувати комбіновані (академічні та професійні) навчальні програми за курс середньої школи або ж (для невеликої кількості учнів) програми виробничої практики. За означений період учні можуть вивчати мистецтво і дизайн, бізнес-дослідження, графічні продукти, текстиль, опір матеріалів, продукти харчування, технологію, інформаційно-комунікаційні технології, математику, географію, релігієзнавство, біологію, хімію, фізику, відпочинок і туризм, здоров'я і соціальний захист тощо.

Після досягнення учнями 16 років передбачається реалізація навчальних курсів на отримання AS-рівня (половина A-рівня), A2 рівня, професійного A-рівня за такими дисциплінами, як математика, історія, географія, економіка, дизайн і технологія, психологія, соціологія, бізнес-дослідження, спорт і соціальний захист тощо. Окрім того, всі учні старшої школи вивчають курс із кар'єри, пов'язаний з їхніми можливостями та здібностями. Змістове наповнення цього курсу як частини навчального плану та програми професійних навичок акцентується на розвитку в учнів лідерства, ключових практичних навичок, особистісному становленню і поглибленню пов'язаних із цим інтересів (ведення веб-сторінки, робота в газеті коледжу, участь у громадському житті тощо).

Згідно з цією програмою, кожного року учні вивчають різні види професій і кар'єрних можливостей, у процесі спілкування з профконсультантом отримують неупереджені поради та рекомендації як стосовно навчання та вибору програм, так і можливостей щодо подальших життєвих і професійних кроків. Таким чином, *профорієнтаційна бесіда* – один із найбільш поширених методів у профорієнтації, яка проводиться з метою дослідження профконсультантом (психологом) особистості учня, його індивідуальних особливостей, професійного самовизначення та профорієнтації шляхом прямого контактування, формування в нього загальної готовності до вибору професії, розширення

відомостей про світ професій, уточнення відповідності обраних учнями професій їхнім нахилам, здібностям, інтересам. Окрім зазначеного курсу кар'єрного спрямування, у цьому коледжі функціонують програми «Молоде підприємство» (інформація про основні програми цієї організації див. вище).

У сільському технологічному коледжі Arthur Mellows впроваджена в дію постійна електронна система навчання та професійної орієнтації «Fast Tomato», доступна для учнів 9-го року навчання і старших, яка вміщує значний обсяг інформації про різнорівневі навчальні курси. Використовуючи інформаційні ресурси цієї системи, учні можуть приймати важливі та обґрунтовані рішення стосовно планування свого майбутнього з позицій актуальності та наявності робочих місць, рівня освіти та кар'єрних перспектив [11].

Практичний напрям підготовки в технологічному коледжі Arthur Mellows реалізується за відповідною програмою «Професійне навчання» (учнівство), зміст якої передбачає поєднання практичної роботи на реальному підприємстві та навчання. Таким чином, у процесі опанування цієї програми учень, якому вже виповнилося 16 років і який навчається без відриву від виробництва, може отримати певні кошти за свою діяльність, опанувати спеціалізовані практичні навички та здобути певну кваліфікацію, [11].

Програми збагачення «Шлях» на отримання свідоцтва про загальну середню освіту (GCSE Pathway Programme programs) у Vellerbys College Brighton орієнтує учнів, які досягли 13 років, на вивчення власних уподобань, поглиблення обраних ними предметних напрямів подальшого розвитку, стимулювання нестандартного мислення, виявлення професійних інтересів. Так, протягом 9-11 рр. навчання учні мають краще й глибше зрозуміти обрану ними сферу інтересів, оскільки поглиблені академічні програми покращують якість навчальних досягнень учнів і готують їх до вступу в університети.

Змістове наповнення курсу «Наука і техніка» для учнів 9-го року навчання (Science and Engineering) охоплює такі модулі тривалістю 4 тижні кожен, як англійська мова, математика, природнича наука, фізичне виховання, сучасні іноземні мови, економіка, інформаційні технології, бізнес-дослідження, географія тощо. Окрім того, учні мають змогу вивчати програму особистого, соціально-економічного виховання (Personal, Social and Health Education, PSHE), у структурі якої реалізовується програма профорієнтаційної підготовки. Таким чином, учнів орієнтують на отримання як теоретичних знань, так і профільних практичних умінь і навичок, необхідних у перспективі для застосування у науково-технічному контексті. Курс «Наука і техніка» передбачає використання таких форм і методів, як читання лекцій запрошеними викладачами, робота в групах, проведення дискусій, наукових форумів, он-лайн читань тощо [10].

Профорієнтаційна робота як частина програми PSHCE (Personal, Social Health and Economic Education) є важливим напрямом тьюторської діяльності вчителів, що реалізовується в Acton High School. Учні 6-го класу мають змогу закінчити курс практичного навчання шляхом вивчення світу праці та його вимог і потреб шляхом отримання профорієнтаційної підтримки, консультацій, які проводяться профрадниками школи, участю у майстер-класах профорієнтаційного напрямку, відвідуванням університетів (Кембриджу, Оксфорду). Саме поетапна перманентна консультація – допомога фахівця у процесі професійного самовизначення людини – є однією з найбільш важливих форм профорієнтаційної роботи у середній школі Великої Британії, оскільки сприяє прийняттю учнями рішень про подальший професійний шлях із урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, нахилів і вподобань, визначенню необхідного для оволодіння конкретною спеціальністю рівня інтелектуальних, моральних і психофізіологічних можливостей із використанням тестування, опитування, спостереження, анкетування.

Співпраця Acton High School та вищих навчальних закладів Великої Британії у напрямку здійснення профорієнтаційної роботи та надання різнопланової підтримки учням реалізовується у тому числі й участю студентів бакалаврату у програмах наставництва та переходу учнів із молодшої школи до середньої (7-й рік навчання) [9].

Важливою особливістю реалізації профорієнтаційної роботи у цій школі визначається щорічне проведення адміністрацією школи семи «Гнучких Днів» (Flexible Days) з метою збагачення навчального плану учнів. Змістове наповнення цих заходів передбачає участь всіх учнів у тематичних вечорах, спортивних турнірах, додаткових навчальних заняттях тощо, що сприяє розвитку навичок комунікації, співіснування у соціумі, набуттю соціальної відповідальності.

Окремим аспектом проведення профорієнтаційних заходів у Acton High School є співпраця школи з Connexions Centres. Представники цих центрів регулярно відвідують школи і коледжі, надають профорієнтаційні поради та інформацію стосовно подальших кар'єрних можливостей учнів, наявності робочих місць і підготовчих вакансій після завершення курсу основного навчання, таким чином, беруть активну участь у профорієнтаційній роботі середньої школи [9].

У стінах школи Дербі (Derby School) функціонує Міжнародний центр вивчення профорієнтації (The International Centre for Guidance Studies), де здійснюються різні види діяльності, пов'язані з кар'єрним розвитком, у тому числі й оцінювання результатів навчання учнів за профорієнтаційними програмами, проводиться комплексний огляд стратегічних проектів інформування про розвиток національних служб профорієнтаційного спрямування [10]. Таким чином, профорієнтаційна робота, що реалізовується у Центрі, спрямовується не лише на підготовку молоді до входження на сучасний ринок праці, але й на впровадження у навчальні плани середніх шкіл програм особистісного, соціального та економічного виховання (Personal, social, health and economic education).

Співпраця адміністрації Bow School, профрадників школи, вчителів-предметників і представників служби Connexions Careers Guidance відображається у таких формах і методах роботи, як індивідуальні інтерв'ю та співбесіди з питань працевлаштування, проведення тьюторських профільних занять, підготовка до заповнення заявки про вступ до вищих навчальних закладів тощо [12].

Для успішної професійної самореалізації сучасна молодь зацікавлена в опануванні практичними навичками, власному виборі шляхів і способів навчання з метою ефективного виконання нею трудової діяльності та можливості відігравати певну роль у суспільно-економічному житті країни. У зв'язку з цим кар'єрне навчання (careers learning), що забезпечується Службою кар'єри (The Careers Service), проводить індивідуальну, групову, а також он-лайн профорієнтацію учнів на вивчення кар'єрних можливостей, ознайомлення з програмами пошуку роботи, здійснює трансферну підтримку учнів на ключових етапах їхнього навчання, таким чином, доповнюючи професійну підготовку учнів середньої школи, що реалізовується, як правило, на індивідуальному підході з метою сприяння прийняттю учнями самостійних рішень.

Протягом 10-го і 11-го років навчання у Bow School [<http://www.bow-school.org.uk/curriculum>] учні вивчають спеціальну програму «Громадянство» (Citizenship), яка входить до гуманітарних наук, на отримання учнями свідоцтва про загальну середню освіту. Модульне наповнення цього курсу охоплюють політику, правознавство, економіку, світ праці, а також розширене наукове дослідження (проект) як частину курсової роботи. У рамках цієї програми на третьому і четвертому етапах навчання учні мають змогу відвідувати університети (Кембридж, Грінвіч), Будинок Парламенту та резиденцію Прем'єр-Міністра Великої Британії в Лондоні, проводити польові (виїзні) дослідження тощо [12].

Окрім вищезазначеного, у навчальний план цієї школи впроваджено окрему профорієнтаційну програму (Careers Education and Guidance). Мета програми – надати учням середньої освітньої ланки

уявлення про світ праці. Зміст програми, окрім усього, передбачає і двотижневе стажування, організоване завдяки спільній діяльності школи та Tower Hamlets Education Business Partnership. Перед початком стажування (практики) учні аналізують наявні у них практичні навички та особистісні якості, складають план майбутніх дій, на підприємстві ведуть журнал обліку свого досвіду, успіхів і досягнень.

Професійне орієнтування учнів на практичну діяльність забезпечується у Bow School також і в рамках проекту «Молоде підприємство». У сучасних технологічних умовах розвитку суспільства компанії потребують кваліфікованих співробітників, які здатні діяти інноваційно та нестандартно у вирішенні поставлених перед ними завдань і проблем, можуть впоратися з певними труднощами, невизначеністю ситуації, вміють ефективно працювати в команді. Тому розвиток таких навичок є невід'ємною частиною підготовки молоді до дорослого життя та їхнього входження у практичне трудове середовище.

Учні, які навчаються за цією програмою протягом 8-го і 9-го років перебування у середній школі, ведуть облік дій, пов'язаних із заснованим ними підприємством, готують презентації, розвивають інноваційні можливості, креативність, управління підприємством і можливими ризиками, поглиблюють знання, вміння та навички бюджетування власних коштів, . Це може сприяти отриманню ними певної кваліфікації та свідоцтва про навички розвитку підприємництва (Certificate in Developing Enterprise Skills), що відповідає рівню B свідоцтва про загальну середню освіту (GCSE).

Програма «Reflex» спрямовується на вивчення учнями старшої школи бізнесу в реальному середовищі поза межами школи: прогнозування та стратегія продаж, маркетинг, створення реклами, інформаційних буклетів і плакати тощо. У процесі опанування цієї програми учні працюють у групах, обговорюючи події в їхній компанії, проводять дискусії, готують групові презентації, беруть участь у роботі майстер-класів із метою отримання подальшої та вищої освіти, визначення кар'єрних шляхів[12].

Bow School у співпраці з IntoUniversity (товариством, яке забезпечує діяльність місцевих навчальних центрів) проводить шкільні семінари, на яких учні ознайомлюються та визначають типи майбутньої кар'єри, вчать робити зважений вибір. Окрім зазначеного, також забезпечує одноденне перебування учнів в університеті з ознайомлювальною метою, проходження практики в літніх школах, допомогу при оформленні учнями заявок на вступ до вищих навчальних закладів Великої Британії. Таким чином, у 6-му класі проводиться спеціальна керівництво та профорієнтаційна діяльність тьюторів із учнями середньої школи [12].

У Chingford Foundation School учні отримують індивідуальну поетапну профорієнтаційну підтримку, базованій на детальному інформуванні, знаннях, отриманих ними на тьюторських заняттях. Профорієнтаційні зустрічі із запрошеними лекторами (викладачами місцевих університетів) або представниками професій сприяють розширенню обсягу знань учнів про зміст і особливості окремої професії, формуванню свідомого та відповідального ставлення до трудової діяльності, окресленню перспектив подальшого шляху учнів, застосування вищої освіти у суспільстві. Такі зустрічі, що проводяться, як правило, один раз на місяць, відбуваються як в умовах середнього навчального закладу, так в середовищі конкретного підприємства чи виробництва, де учні мають змогу не лише отримати теоретичну інформацію про певну професію, але й безпосередньо спостерігати за роботою фахівця.

Лекція як метод профорієнтаційної роботи, що читається у британських середніх навчальних закладах, структурована за трьома основними частинами (чіткий, змістовний вступ, послідовний і доступний виклад основного матеріалу, короткий висновок-узагальнення та рекомендований список літератури для самостійного опрацювання). За своєю суттю вона завжди діалогічна, тобто, лектор (профконсультант) у процесі підготовки лекції повинен базуватися на творчому підході, враховувати

інтереси, рівень інформованості, настроїв, можливе виникнення запитань в учнів, компонувати фактичний матеріал таким чином, щоб він відображав суть ключових питань теми.

На лекціях широко використовуються сучасні технічні засоби навчання, комп'ютерна техніка, мультимедійні засоби, наочні графічно-символічні засоби тощо. Як підкреслює М. Федина, «тривалість лекції... лише 60 хв.; ... питання, які виникають під час лекції, з'ясовуються студентом не у лектора, а у тьютора чи супервайзора [3]. Таким чином, сучасна методика проведення лекцій у британських середніх школах дає змогу розширювати можливості викладу навчального-тематичного матеріалу, коригувати її обсяг, зацікавлювати учнів тематикою та презентованим фактажем.

Вкажемо, що вибір форм і методів профорієнтації залежить і від характеру матеріалу, що вивчається учнями. Зокрема, «основне місце при вивченні предметів гуманітарного циклу займає робота з книгою та іншими друкованими матеріалами в шкільних бібліотеках, а при вивченні предметів природничого циклу превалюють методи спостереження і експерименту [6]». Робота середніх технічних шкіл Великої Британії (secondary technical schools), організованих у 1944 р., спрямована на спеціалізацію учнів з техніки, комерції, машинознавства тощо, таким чином, формується практичний напрям профорієнтаційного навчання.

У Kimbolton School детальна програма підтримки учнів 6-го класу здійснюється шляхом використання таких форм і методів, як семінари, аудиторні групові заняття, пробні інтерв'ю та тестування, навчальні візити на підприємства, в університети, виконання практичних вправ (робота над підготовкою заяви про вступ до університету) тощо [13]. Окрім того, тут також реалізовується проект «Молоде підприємство», за схемою якого учні мають змогу заснувати власну невелику компанію та отримати практичні управлінські навички, стати впевненими у власних силах. Такі заняття проводяться щотижня після закінчення уроків, з 16 год. 30 хв. по 17 год. 45 хв. У рамках цієї програми учні складають бізнес-план, проводять дослідження ринку, беруть участь у виробництві певного продукту, організації продаж, вчать взаємодіяти із засобами масової інформації, укладати бізнесові угоди, контролювати рахунки, проводити презентації тощо [13].

Мета курсу «Дизайн і технологія» (3D Design) – формування в учнів творчого мислення, креативності, навичок вирішення проблем, управління проектом, розуміння особливостей комерційного світу. По завершенню цього курсу учні можуть перейти до опанування навчальних курсів «Промисловий дизайн», «Графічний дизайн», «Інженерна справа» тощо.

У ході вивчення курсу «Продовольча продукція і харчування» передбачені лекційні заняття, які проводяться запрошеними викладачами, зустрічі з представниками професій – безпосереднє вивчення суті та особливостей професії; професіографічні екскурсії на підприємства (фабрики) з метою вивчення управління господарства, окремих об'єктів, функціонування технічного обладнання та в діалогічному спілкуванні з працівниками підприємств отримувати більше інформації про професії та їхні особливості; проходження практики на виробництві, виїзні заняття (польові поїздки), ведення нотаток, написання есе, а також опанування додаткових курсів із хімії, біології, соціології, бізнес-досліджень, консьюмеризму (споживацтва), географії та історії [13].

Кожного року в березні для учнів та їхніх батьків проводяться збори, на яких представники університетів Йорку, Есексу, Нотінгему у формі презентацій інформують учнів про особливості вступу до вищих навчальних закладів Великої Британії. У кінці 6-го року навчання (орієнтовно в червні) учні мають два дні у своєму розпорядженні для підготовки до вступу за системою UCAS. Ця підготовка складається з візиту в університет, відвідування місцевого відділення UCAS – Higher Education Convention, профорієнтаційних занять (guidance sessions) з вибору потенційного навчального курсу у вищому навчальному закладі, написання автобіографії, безпосередньої реєстрації в системі UCAS.

Окрім того, щорічно на початку літнього семестру проводиться «Ярмарок кар'єри» (Careers Fairs), де учні мають змогу поспілкуватися з представниками різних професійних організацій і компаній, налагодити з ними перспективні контакти. Профконсультанти школи регулярно проводять індивідуальні бесіди з учнями, батьками та тьюторами, використовують тестування, по завершенню якого обговорюють результати, а вчителі-предметники двічі протягом осіннього та один раз – у весняний семестри надсилають батькам учнів письмові звіти про навчальні досягнення учнів, їхні «сильні» і «слабкі» сторони, що певною мірою сприяє ефективному самовизначенню старшокласників стосовно їхнього подальшого життєвого напрямку [13].

Протягом року в цій школі мають місце форуми з питань кар'єри (Careers Forum), де запрошені лектори презентують і обговорюють з учнями кар'єрні перспективи та можливості в галузі журналістики, медицини, інженерної справи [13].

Курс «Підготовка до громадянства» (Preparation for Citizenship) спрямований на орієнтування учнів у проходженні співбесіди, опанування підготовчих курсів з окремих галузей знань, сприяння встановленню контактів із фахівцями тощо. Серед структурних компонентів виділяємо декілька сільськогосподарського спрямування: «Сільське господарство» (передбачається вивчення предметів на отримання А-рівня, у тому числі хімії, біології або географії), «Інженерна справа» – рівень знань із профільних навчальних дисциплін (фізика, математика, хімія або біологія і/або дизайн і технологія) також має сягати А-рівня, «Ветеринарія» (вивчається хімія, біологія, фізика, математика).

У Sawston Village School функціонує позакласний науковий клуб STEM (Science, Technology, Engineering and Math), де за поглибленою програмою з інженерії, розробленою Королівською Академією Інженерних наук (The Royal Academy of Engineering), учні 11-14 років у невеликих групах мають змогу не тільки активізувати знання і розуміння масиву наукових концепцій, технологій, інженерної справи, математики, але й виконувати певні практичні завдання, отримувати відповідну інформацію кар'єрного спрямування, визначатися зі своїми планами на майбутнє стосовно інженерної науки. Тут учнів орієнтують на те, що, здобувши професію інженера, людина зможе реалізувати власний потенціал у сільському господарстві, екології, продовольчій галузі, будівництві тощо. Тематика засідань клубу різноманітна: особливості та властивості матеріалів, використання альтернативного транспорту, технічні тканини, термохроматичні фарби, дизайн і технології на залізниці тощо [14].

Окрім того, з цією ж метою учні на Key Stage 4 можуть навчатися за програмою особистісного розвитку (Personal development), що передбачає відвідування ними один раз на 2 тижні тематичних уроків із метою підтримки практичного навчання, набуття відповідних знань, умінь і навичок. Такі уроки сприяють як академічній підготовці учнів, такі і реальному оціненню ними власного прогресу в особистісному становленні. Тому «Поради, інформування і профорієнтація», а також «Молоде підприємство», «Фізичне виховання» та «Особистісне, соціальне, економічне виховання та охорона здоров'я» визначені обов'язковими додатковими навчальними дисциплінами для учнів 10-11 рр. навчання.

Заняття за інтегративною програмою «Порада, інформування і профорієнтація» готують учнів на входження у світ праці, професійної підготовки або стажування, реалізувати власний потенціал та амбіції, вибрати правильний шлях подальшого життя [14]. Практичний же напрям профорієнтаційної роботи забезпечується участю молоді у проєкті «Молоде підприємство», до якого залучено багато середніх навчальних закладах Великої Британії. Зміст цієї програми спрямований на посилення в учнів навичок роботи в команді, стійкості, організованості, самостійності, надійності, винахідливості, планування часу, на розвиток духу підприємництва.

Мета функціонування Addey Stanhope School, спеціальної технологічної школи, полягає у підготовці учнів до активної самореалізації у XXI-му столітті, тому технологічний підхід є особливо важливим у навчальній, позакласній і профорієнтаційній діяльності школи. Так, учні 10-11 рр. навчання (Key Stage 4) мають індивідуальний розклад, складений на основі консультацій з батьками, вчителями та профрадниками [15]. П'ятий ключовий етап навчання (Key Stage 5) присвячується реалізації профорієнтаційної програми, участі учнів у роботі різнопланових клубів за інтересами та предметних гуртків, зустрічам із представниками професій або лекторами, польовим поїздкам, що сприяє поглибленню сільськогосподарських знань, умінь і навичок.

Розвиток домінуючих уподобань, нахилів та інтересів учнів реалізовується у Acton High School шляхом їхньої участі у предметних клубах (subject-based clubs), де вони мають змогу отримати як кар'єрно-профорієнтаційну підтримку у структурі програми PSHCE, так і розширити власний світогляд, поглибити знання з окремих предметів. Наприклад, заняття клубу з географії може мати інтегрований із кінематографом напрям: учні вивчають географічні концепції, терміни та поняття, що зустрічаються у різних фільмах [16].

Такі форми профорієнтаційної роботи, як екскурсії, «гнучкі дні» (flexidays), візити в університети, майстер-класи, що відбуваються протягом навчального року у цій школі, є альтернативою аудиторних занять і дають учням змогу побачити нові місця, збагатитися новим враженнями, розширити предметні межі наукових знань тощо.

Профорієнтування учнів середньої освітньої ланки на сільськогосподарські спеціальності реалізовується у Bottisham Village College за практичним навчальним курсом «Садівництво» (Horticulture), зміст якого передбачає отримання професійної кваліфікації із садівництва ВТЕС 2-го рівня. Особливостями цього курсу та його головними формами та методами визначено такі: звичайні та подвійні уроки, практична робота на земельних ділянках, виїзні навчальні заняття, відвідування садових центрів та аграрних виробників, змістова спеціалізація модулів (вивчення рослин, рослинництво, садівництво та його індустрія), можливість продовжити вивчення садівництва на вищому рівні (в коледжах подальшої освіти), перспектива кар'єрної реалізації в аграрній сфері [17].

Зміст програми «Ключові професії» (Key Professions), що реалізується у Cats College, передбачає орієнтування учнів на отримання загальної освіти та подальшу професійну діяльність у галузі економіки, медицини, бізнесу, бухгалтерського обліку, інженерної справи, науки тощо. Зокрема, модуль «Інженер і науковець» (Engineer and Scientist), що орієнтує учнів на опанування знань із фізики, математики, хімії, економіки, є з'єднувальною ланкою між науковим мисленням і теоретичним дослідженням і практичним створенням нового продукту в таких сферах, як сільське господарство, екологія, механіка тощо.

Мета цієї програми – особистісний і професійний розвиток учнів, поглиблення навичок критичного мислення, впевненості у власних силах. Щотижневі семінари, аудиторні заняття, майстер-класи, лекції – ключові форми і методи, що використовуються у процесі вивчення цієї програми. Її профорієнтаційне спрямування відображено у таких аспектах: допомога профрадників у заповненні вступної форми UCAS, проведення ними пробних інтерв'ю, консультування учнів стосовно вибору вищого навчального закладу, відвідування компаній та організацій, зустрічі з представниками професій у коледжі, відвідування профорієнтаційних наукових конференцій тощо [17].

У Cottenham Village College профорієнтаційна робота здійснюється за спеціальною програмою «Кар'єрне інформування, порада і профорієнтація» (Careers Information, Advice and Guidance) [18]. Мета програми – підготовка молоді до дорослого життя і трудової діяльності в аграрному секторі. Реалізація цієї програми передбачає використання таких форм і методів, як аудиторні заняття в малих групах, презентації, тематичні вечори з учнями та батьками, конференції, бесіди та інтерв'ю, дні

«відкритих» дверей, відвідування підприємств і організацій. Протягом 10-11 рр. навчання учні мають змогу спілкуватися з учителями-предметниками, профрадиками з метою отримання інформації профорієнтаційного змісту та допомоги в оформленні вступних документів, підвищувати власні прагнення і мотивацію, у літній семестр 10-го року навчання вони проходять практику за спеціальною програмою та здобувають певний досвід (a work experience program).

Висновки та перспективи досліджень. Вищевикладений фактаж матеріалу дає змогу сформулювати такі висновки: реалізація профорієнтаційної роботи у середніх навчальних закладах Великої Британії забезпечується шляхом використання різноманітних методів і форм – як традиційних (тестування, анкетування, бесіди, спостереження), так і сучасних (імітаційне моделювання, ігровий метод, метод проблемного викладу, метод презентацій тощо), що значно впливає на формування у старшокласників чіткої мотивації у процесі вибору ними майбутньої професії, поліпшує сприймання і засвоєння учнями старшої школи відомостей профорієнтаційного змісту); урахування профконсультантами вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівня їхніх здібностей, нахилів, уподобань має місце при проведенні профорієнтації; використання профконсультантами відповідних методів і форм; визначено перманентний поетапний характер профорієнтації та координованість діяльності профконсультантів, учителів-предметників, батьків і державних служб та організацій, пов'язаних із реалізацією профорієнтаційної роботи у середніх школах Великої Британії; простежено виразний практичний напрям профорієнтаційної роботи, про що свідчить використання таких форм і методів, як написання творчих робіт про окрему професію, бесіди, ігри та вправи профорієнтаційного напрямку на уроках економіки, математики, суспільствознавства, географії, історії.

Список використаних джерел

1. Мельник О. В. Зміст, форми та методи профконсультативної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання / О. В. Мельник. – Київ, 2008. – С. 26.
2. Мельник О. В. Ділові ігри як засіб активізації професійного самовизначення старшокласників / О. В. Мельник // Профорієнтаційна робота із школярами : метод. посіб. / [за ред. М. П. Тименка]. – Рівне, 1992. – С. 83–97.
3. Федина М. Особливості основних форм і методів навчання у вищій школі Великої Британії [Електронний ресурс] / М. Федина. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua. – Назва з екрану.
4. Further education [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.writtle.ac.uk/Counselling-&-Student-Welfare> – Назва з екрану.
5. Vocational education and training in the United Kingdom. Natalia Cuddy, Tom Loney. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005. - 88 p. – P.33
6. Secondary education [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.young-enterprise.org.uk/what-we-do/secondary-programmes/>
7. Life-long learning [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.young-enterprise.org.uk/what-we-do/secondary-programmes/enterprise-in-action/>
8. Life-long learning [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.young-enterprise.org.uk/what-we-do/secondary-programmes/personal-economics/>
9. Life-long learning [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.young-enterprise.org.uk/what-we-do/secondary-programmes/learn-to-earn/>
10. Project business [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.young-enterprise.org.uk/resources/PROJECT_BUSINESS.pdf
11. Arthur Mellows [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.arthurmellows.org/files/users/3/Docs/PDFs/Careers/9BBE93B62FDDB30937E2F5D002B4AC5C.pdf>
12. Bow school [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.bow-school.org.uk/Citizenship>
13. Kimbolton School [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.kimbolton.cambs.sch.uk/page/?title=Sixth-Form>
14. Sawston Village School [Electronic resource]. – Mode of access: www.raeng.org.uk/eenp/outputs, p.20
15. Addey Stanhope School [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.as.lewisham.sch>
16. Acton High School [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.actonhighschool.co.uk/Prospectus>
17. Bottisham Village College [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.bottishamvc.org/curriculum>
18. Cottenham Village College [Electronic resource]. – Mode of access: <http://cvcweb.net/years>